

**Anàlisi dels processos d'interacció mediatitzats per una
WebQuest de C.Naturals en l'ensenyament i
l'aprenentatge de l'anglès com a llengua estrangera a
l'etapa secundària**

**Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura UB
PROGRAMA DE DOCTORAT ENSENYAMENT DE LENGÜES I LITERATURA
BIENNI 2004-2006**

Director de tesi: Dr. Juli Palou Sangrà

Autor: Lauro Delgado Sánchez

INTRODUCCIÓ

La motivació principal que ha guiat la meua trajectòria investigadora fins a l'elaboració d'aquesta tesi neix d'un procés de reflexió continuat al llarg dels darrers anys sobre les meves pròpies experiències com a docent amb l'objectiu principal de millorar les pràctiques diàries. Aquesta tesi és, doncs, fruit d'una teoria fonamentada en la pràctica docent. Una teoria i uns coneixements que s'han anat configurant al llarg de la meua pròpia trajectòria personal de formació i pràctica diària a l'aula. D'una banda aquests coneixements de la tasca educativa s'han nodrit de situacions concretes d'interacció amb alumnes i companys. D'altra, la formació continuada ha ajudat a donar forma i sentit a tot aquest discurs de raonament a l'entorn del món educatiu i a definir un camí d'exploració i investigació que en certa manera culmina amb la implementació d'aquesta tesi.

La meua trajectòria docent primer a E.G.B i ara a l'etapa de secundària em donen una visió força àmplia de la riquesa i complexitat de l'escenari educatiu especialment durant les dues darreres dècades a Catalunya amb tots els factors materials i humans que conflueixen en un dels àmbits de més projecció social com ho és la formació i educació dels homes i dones del nostre futur més immediat. Tot això fa que aquest sigui, sota el meu punt de vista, un àmbit d'investigació especialment difícil però alhora ple de petits descobriments que justament el fan molt interessant i enriquidor.

Després de participar en la formació continuada ofertada pel mateix Departament d'Educació per a mestres i professors de llengua anglesa tant a primària com a secundària a través de cursos d'estiu a Catalunya i a Anglaterra, vaig creure necessari participar en cursos que em permetessin aprofundir un xic més en disciplines relacionades amb l'ensenyament de la llengua estrangera i amb la mateixa pràctica docent. És llavors quan em vaig matricular en un Postgrau proposat per la UB "Estudis Fonamentals en l'aprenentatge de l'Anglès com a Llengua Estrangera". Posteriorment vaig cursar la llicenciatura de Psicopedagogia a la UOC i tot seguit em vaig matricular al programa de doctorat del Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura de la UB corresponent al bienni 2004-06.

El tema objecte d'estudi i investigació d'aquesta tesi té a veure amb diferents vessants o fronts de recerca tots ells dins l'àmbit educatiu: el treball col·laboratiu per

part d'alumnes d'ESO en l'aprenentatge de l'anglès –comprensió i expressió escrita– com a llengua estrangera; l'ordinador i Internet com a recurs eficaç i motivador en l'aprenentatge d'una llengua estrangera i les creences i teories dels professors de llengua anglesa a secundària sobre la pràctica educativa i l'ús de les noves tecnologies.

Tot i que el meu contacte amb el món informàtic i les noves tecnologies digitals va ser un xic tardà, la meua experiència com a alumne a la UOC va fer de trampolí que em llançà dins una realitat social ineludible sempre en constant canvi i transformació: les TIC basades en Internet. Aquest nou context social digital cada vegada més habitual i present arreu també ha arribat a les escoles i els educadors ens hi hem trobat immersos en una realitat fascinant plena de noves possibilitats i nous reptes. Aquesta investigació pren una especial rellevància, doncs, en uns moments en els quals les TIC són presents a gairebé tots els àmbits de la nostra societat. Aquest és el cas, també, del nostre sistema educatiu al qual se li demana cada vegada més un ús adequat i eficient d'aquests mitjans sota l'assumpció a hores d'ara inqüestionable que aquests contribuiran a la millora de l'educació a través de la innovació tecnològica.

Malgrat això, la integració de les TIC a les escoles no és pas una tasca fàcil perquè aquesta opció suposa un canvi de mentalitat respecte a la didàctica més tradicional i perquè amb l'accés a Internet es requereixen habilitats en la selecció i ús eficaç dels recursos presents a la xarxa. Al nostre país, a més, manca un treball de recerca seriós i sistemàtic sobre l'ensenyament de la llengua anglesa a les escoles de primària i secundària dins l'exploració en l'ús de noves metodologies la qual cosa, d'altra banda, ja fa temps s'està duent a terme a altres països. La majoria de professors d'anglès es veuen immersos en la rutina diària i amb prou feines –amb petites excepcions d'iniciatives personals i aïllades– hi ha una reflexió conjunta al voltant dels mètodes d'ensenyament, els tipus d'aprenents i les pràctiques docents dels professors. No és fàcil trobar maneres i vies per millorar aquestes pràctiques quan sovint tampoc hi ha un suport institucional que faciliti la preparació i proporcioni els espais per dur a terme investigacions conjuntes centrades en l'aula amb un mínim d'eficàcia.

Durant els darrers anys, malgrat tot, s'ha anat dotant les escoles amb recursos i materials per facilitar la creació d'aules multimèdia i amb accés a Internet així com també ha augmentat considerablement l'oferta de formació proporcionada pel Departament d'Educació al professorat. A partir d'ara, doncs, el repte és com fer-ne un ús eficaç d'aquests mitjans per tal de revolucionar l'aprenentatge i conduir-lo vers models comunicatius d'ensenyament de segones llengües i de llengües estrangeres. De

tota manera l'experiència ens mostra que els nous mitjans de comunicació d'ensenyament i aprenentatge no condueixen automàticament *per se* vers una cultura d'aprenentatge sinó que ofereixen simplement la possibilitat de canvi. Aquest canvi dependrà de les creences i actituds dels professors –sovint entre el desig i la realitat- i de l'ús dels conceptes apropiats que ajudin en la seva correcta implementació, així com de la direcció de l'aprenentatge.

D'ençà de la LOGSE tots hem sentit a parlar i hem llegit articles sobre la necessitat de promoure el pensament crític, el treball col·laboratiu, el tractament de la diversitat, la integració de les TIC, etc. Sovint, però, les programacions prescrites, la logística dels materials i les dificultats inherents a l'etapa evolutiva de secundària dificulten o no faciliten prou la implementació de projectes d'innovació. És per això, que quan apareix alguna proposta didàctica motivadora com les WebQuests amb més d'una dècada de trajectòria present en contextos educatius molt diversos pensem que aquesta i altres aplicacions informàtiques poden ajudar en aquesta via de canvi i integració de les TIC al nostre sistema educatiu.

Les investigacions fetes fins ara dins d'aquest camp suggereixen la necessitat d'investigar encara més la naturalesa de les interaccions socials que es creen en contextos d'aprenentatge basat en l'ordinador (Chapelle, 1998, 2001, 2003). Johnson (1994) suggereix que s'hauria d'investigar més sobre la naturalesa de l'activitat social en contextos basats en l'ús de l'ordinador per obtenir un coneixement millor de les relacions d'aquests contextos amb l'ús de la llengua i amb l'aprenentatge i per aprendre sobre les percepcions que tenen els estudiants de les interaccions i activitats en aquests medis. Hem d'obtenir més informació sobre l'ús que fan professors i estudiants de les noves tecnologies (Kern & Warschauer, 2000) i sobre la naturalesa del llenguatge utilitzat durant la interacció social en medis d'aprenentatge basats en els ordinadors. Aquesta tesi, que intenta donar un xic de llum a totes aquestes qüestions, s'estructura en sis capítols dels quals faré una breu descripció tot seguit per tal que la seva lectura s'abordi d'una manera global i contextualitzada.

Al primer capítol he intentat elaborar un marc teòric que justifiqui i doni sentit a tota la investigació i a totes les dades que hem recollit tant a l'observació com a les entrevistes. Durant l'elaboració del meu projecte de recerca per a l'obtenció del DEA vaig dur a terme una experiència pilot de treball col·laboratiu amb parelles d'alumnes treballant amb una WebQuest. Aquesta experiència em va obrir la porta d'un camp d'investigació molt ampli i ric en el qual conflueixen enfocaments i metodologies molt

actuals de treball amb les noves tecnologies amb tasques col·laboratives i dins l'àmbit de l'ensenyament i aprenentatge de la llengua anglesa a secundària. Les disciplines que sustenten aquest àmbit d'investigació són molt diverses i abasten la psicologia, passant per la sociologia, les teories cognitivistes, els constructivisme i la lingüística aplicada, entre les més importants. En qualsevol cas, el fil conductor i punt de partida de la meua argumentació és la didàctica de la llengua que aglutina moltes tendències i corrents sempre amb l'afany de comprendre millor els processos d'aprenentatge dels alumnes per poder dissenyar les propostes didàctiques –unitats, materials, aplicacions, etc.- que ens ajudaran a millorar les competències dels alumnes en aquesta matèria i, per tant, el seu aprenentatge. Les noves tecnologies, i molt especialment l'ordinador i l'accés a Internet suposen un valor no només afegit sinó una eina que pot esdevenir cabdal si se'n fa una integració adequada en els dissenys curriculars vigents de qualsevol matèria. Aquestes eines poden ajudar perquè els educadors orientin les seves pràctiques educatives vers contextos d'ensenyament i aprenentatge més motivadors, col·laboratius i autònoms. Com que a més al nostre país aquest és encara un camp d'investigació relativament nou, això fa que aquest sigui doblement atractiu. Les noves tecnologies i els recursos digitals que s'utilitzen a la xarxa estan sotmesos a un canvi continuat gràcies a l'interès que suscita el seu estudi i als avenços tecnològics. Això s'evidencia clarament en l'augment espectacular del nombre de publicacions que podem trobar a Internet dins de revistes digitals o en pàgines especialitzades. Justament per aquest motiu moltes de les referències bibliogràfiques que he consultat es troben a la xarxa a on de manera sistemàtica apareixen articles sobre les tendències i investigacions més recents al respecte. Com que algunes d'aquestes edicions *online* no han estat paginades no hem pogut posar el nombre de pàgina en algunes de les cites a què fem referència.

Al segon capítol apareixen, en primer lloc, l'objectiu i pregunta principal d'aquesta tesi que tot seguit donen lloc als objectius i preguntes més específiques que han estat sempre presents al llarg de tota la investigació. Algunes d'elles ja hi van aparèixer de bon començament i d'altres han anat sorgint al llarg de la recerca a partir del que altres investigadors han intentat respondre amb més o menys èxit o bé del que han proposat com a possibles vies de noves investigacions i també a partir dels descobriments que he anat fent al llarg d'aquest mateix procés de recerca. En qualsevol cas he intentat seguir en tot moment les tendències més actuals d'investigació relacionades amb els processos d'ensenyament i aprenentatge dels alumnes i especialment les que tenen a veure amb situacions de treball amb suport informàtic.

Aquestes mateixes preguntes són les que, en definitiva, han conduït i orientat la selecció de les estratègies i instruments de recollida de dades, la tria de categories d'anàlisi corresponents així com l'anàlisi d'aquestes mateixes dades. Al final, les preguntes són també l'instrument que serveix per donar comptes del treball fet a partir de les dades obtingudes i analitzades.

Dins el marc metodològic –capítol 3- deixo clara la meua aposta per la recerca etnogràfica, així com el mètode qualitatiu d'investigació. La manca d'estudis centrats en la comprensió i descripció del que passa quan dos alumnes de secundària treballen de manera conjunta amb suport informàtic ha estat un factor decisiu a l'hora de triar aquesta metodologia. Aquest treball l'he dut a terme especialment sota una metodologia d'investigació de caire etnogràfic l'objectiu principal del qual és el d'aportar dades descriptives, des d'un context educatiu informàtic, de les activitats i creences dels participants en l'escenari educatiu per descobrir patrons de comportament en un marc dinàmic de relacions socials d'aprenentatge. Només a partir d'aquests tipus d'investigacions podrem començar a adequar els recursos didàctics a les noves situacions d'aprenentatge d'una manera més eficaç. Dins l'apartat d'estudi de cas he intentat explicar el recorregut fet durant la recerca d'un mètode adequat per analitzar les dades obtingudes a partir de la interacció dels alumnes i del professor amb el treball amb la WebQuest. Aquest camí d'exploració no ha estat gens fàcil però m'ha permès accedir dins un camp d'investigació molt actual en constant evolució i amb moltes incògnites encara per solventar. Per altra banda la metodologia emprada en l'estudi de les entrevistes amb professors s'ha dut a terme a través d'una opció clara per criteris d'anàlisi de caire lingüístic i semàntic en l'estudi i interpretació de la producció verbal dels entrevistats.

El quart capítol representa el tronc central de recerca d'aquesta tesi per diverses raons. En primer lloc perquè la primera de les tasques de cara a l'elaboració del projecte DEA va ser justament la de crear una WebQuest. Descobrir aquesta aplicació informàtica i dissenyar la meua pròpia WQ va ser un repte inicial que donaria pas posteriorment a un treball exhaustiu de recollida, tractament i anàlisi de dades. Aquest ha estat un veritable treball de camp en què ha calgut un esforç considerable per tal de sistematitzar constantment les diferents estratègies de recerca i poder així dur a terme un treball d'investigació rigorós i coherent gràcies –especialment- a l'ús de diferents sistemes de categories d'anàlisi a les quals fem referència dins el marc metodològic. El coneixement i la implementació d'aquests sistemes –anàlisi del discurs, anàlisi de la

conversa i anàlisi funcional de la llengua- en situacions comunicatives concretes m'ha permès també copsar els processos socials i cognitius que apareixen durant les interaccions entre els alumnes i el professor. La lectura i estudi de les dades enregistrades i observades a partir de l'experiència pilot ens mostren clarament la interacció produïda en el treball conjunt amb suport informàtic del que Meskill (2005) anomena "discurs triàdic": discurs entre alumnes, professor i ordinador. En una anàlisi posterior podem descobrir els diferents rols dels individus en funció de la tasca, l'ús de diverses estratègies per solventar els problemes de comprensió i expressió escrita, les dinàmiques de treball utilitzades, les funcions de la llengua que utilitzen, etc.

L'objectiu del cinquè capítol és el de descobrir què en pensen uns professors de secundària sobre l'ensenyament de la llengua anglesa i la seva relació amb aspectes com el treball col·laboratiu i l'ús de les TIC a l'aula. Personalment la inclusió d'aquest capítol ha estat una decisió important especialment dins la fase final d'elaboració de la tesi. És quasi impossible renunciar a una trajectòria docent com la meua en la qual la teoria i la praxis es fusionen doncs formen part de la mateixa realitat. La didàctica de la llengua dóna sentit a una investigació que també pretén aportar informació específica a aquesta realitat educativa. L'obtenció de les dades i la seva anàlisi té també un caràcter proactiu en tant en quant pot donar suport a un treball posterior de caràcter pragmàtic centrat en les pràctiques docents dels professors de llengua anglesa a secundària. En el discurs analitzat a partir de tres entrevistes apareixen una sèrie de teories i creences implícites a les pràctiques educatives habituals d'aquests professors a l'aula, d'altra banda molt esteses dins el món educatiu. L'anàlisi interpretativa d'aquestes dades complementàries ens pot ajudar a organitzar i sistematitzar la informació ja obtinguda al capítol anterior buscant referents comuns i diferenciadors a través de les aportacions que ens proporcionen dades interessants –tot i que no del tot imprescindibles- per a aquesta investigació.

Al darrer capítol arribem a la discussió dels resultats obtinguts especialment arran de la primera experiència a partir de les preguntes ja formulades dins els objectius d'aquesta tesi donant així sentit a tota la investigació per arribar, finalment, a les conclusions. També relaciono les dues experiències –observació i entrevistes- a partir de les dades obtingudes per constatar finalment com algunes aplicacions informàtiques, com ara les WebQuests, poden ajudar a dissipar alguns dels dubtes i part de la desconfiança de molts professors envers l'ús de les noves tecnologies digitalitzades i en especial d'Internet de manera integrada en el treball diari a l'aula.